

URDU TILI

TOSHKENT

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK INSTITUTI

URDU TILI

اردو زبان

*O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rtta maxsus
ta'lim vazirligi tomonidan darslik sifatida tavsiya etilgan.*

TOSHKENT-2018

UO'K: 811.214.22(075)

KBK 81.2Urdu

U 62

U 62 Urdu tili (Darslik). -T.: «Fan va texnologiya», 2018, 420 bet.

ISBN 978-9943-11-888-1

Ushbu darslik urdu tilini o'rganuvchilar uchun mo'ljallangan. Darslikda kirish, asosiy qism, glossariy va lug'at o'rin olgan. Darslikning bunday tarkibi urdu tilini mukammal o'zlashtirishga xizmat qiladi. Grammatik mavzu mashqlar yordamida mustahkamlanadi.

Darslikning fonetika bobi katta o'qituvchi M.Murtazaxodjayeva, morfologiya va sintaksis bobi o'qituvchi U.Zokirova (13-15-darslar), o'qituvchi M.Shorahmedova (16-23-darslar), dots. M.Abduraxmonova (24-32-darslar) tomonidan tayyorlandi.

UO'K: 811.214.22(075)

KBK 81.2Urdu

Mualliflar:

**M.ABDURAXMONOVA, M.MURTAZAXODJAYEVA,
U.ZOKIROVA, M.SHORAHMEDOVA**

Mas'ul muharrir:

Muxibova U.U. - XSHMA kafedrasi mudiri, f.f.d.

Taqrizchilar:

**Mirzayeva M. - TOSHI qoshidagi Olmazor akademik litseyining
urdu tili o'qituvchisi;**

**Nurmatov S. - TDSHI Janubiy Osiyo tillari kafedrasi mudiri f.f.n.,
dotsent.**

ISBN 978-9943-11-888-1

© «Fan va texnologiya» nashriyoti, 2018.

URDU TILI TARIXI¹

Urdu – hind-yevropa tillari oilasining hind-oriy tillari guruhiga mansub til bo'lib, Pokistonning rasmiy va Hindistonning Konstitutsiyada tan olingan o'n beshta asosiy adabiy tillardan biri. Pokistonda, asosan, yirik shaharlar sanalmish Karachi, Ravalpindi, Laho'r, Islomobod va boshqa shaharlarda, Hindistonda esa Uttar Pradesh, Bihar, Maharasht, Andhra Pradesh kabi shtatlaridagi musulmon aholi urdu tilida gaplashadi.

Urdu Dehli atrofidagi **khari bo'li** deb ataladigan lahja asosida tashkil topgan. Ma'lumki, XIII-XIV asrlarda og'zaki muomala tili – hindustaniy (hindaviy) bo'lgan. Mazkur tilning Dekan, ya'ni Janubiy Hindistondagi shakli **dakhiniy** («janubiy») deb nom olgan. Hindustaniyning avval **rexta**, keyinchalik urdu deb atalgan adabiy shakliga, uning leksikasiga fors tili kuchli ta'sir o'tkazgan².

Hozirgi urdu XIX asr boshlarida asosan shakllanib bo'lgan. Urdu hindiy tilidan alifbosi va leksikasi bilan farq qiladi. Urdu imlosi bir qancha yangi belgilar qo'shilgan arab-fors alifbosiga asoslangan. Pokiston urdusida leksikaning boyish manbai, asosan arab va fors tillari bo'lsa, Hindiston urdusida hindiy (sanskrit) tilidir. Urdu bilan hindiy orasida ayrim fonetik va grammatik farqlar ham bor.

Hozirgi Pokiston hududida odam paleolit davri oxiridan boshlab yashab keladi. Miloddan avvalgi III mingyillikning boshida Hind daryosi va irmoqlari vodiysida jahonning eng qadimgi sivilizatsiyalaridan biri – Harappa madaniyatiga mansub dastlabki davlatlar paydo bo'ldi. Miloddan avvalgi VI asr oxirida bu yerlar qadimgi Eronning Ahomaniylar saltanati tarkibiga qo'shib olindi. Miloddan avvalgi 327-326-yillarda esa uni makedoniyalik Aleksandr zabt etdi. Uning vafotidan so'ng bu yerlar maurylar imperiyasiga qo'shib ketdi. Miloddan

¹ Urdu tili tarixi M.X. Abduraxmonovanning "Urdu tili leksikologiyasi" dan olindi. (Toshkent, 2018 yil, 8-11-betlar)

² غمسن الر حطن فاروقى، اردو کا ابتداى زمانه: ادبى تهذيب و تاريخ كے پہلو (كرائى): آج كى كتابىن، 1999، ص. ۰۰۰

avvalgi II asrning boshida Pokiston hududida Hind-yunon podsholigi deb ataladigan davlat vujudga keldi.

Milodiy I-III asrlarda Hind daryosi havzasi Kushon imperiyasiga qo'shib olindi. Purushapura shahri (hozirgi Peshovar) uning poytaxti bo'ldi. Kushon podsholigi parchalangandan so'ng, hozirgi Pokistonning g'arbiy qismlari **sosoniylar**, sharqiy qismlari **guptalar** saltanatiga qo'shilib ketdi. V asrning ikkinchi yarmida bu yerda VI asr o'rtalariga qadar **eftaliylar** hokimiyati o'rnatilib, Sakala shahri (hozirgi Siyalkot) mamlakat poytaxti bo'ldi.

Biz yaxshi bilamiz, VII asrda arab xalifaligi vujudga kelgan. Bu eng avvalo, islom dinining shakllanishi va rivoji bilan bog'liq. Tinimsiz bosqinchiliklar oqibatida Eron va Janubiy Osiyoni ishg'ol qilish boshlanadi. Shu yurtlarda arab tamadduni va albatta, islom dinini targ'ib qilish kuchayadi.

664-yilda arablar Hind daryosi vodiysiga bostirib kirdilar. 711-713-yillarda Muhammad ibn Qosim qo'mondonligidagi qo'shinlar Sind va Panjobning janubiy qismini egalladi. Shu tariqa hozirgi Pokiston hududida islom dini tarqala boshladi. 750-yilda umaviylar xalifaligi ag'darilgach, Sind mustaqil davlatga aylandi. Arablardan keyin birinchi marta hind diyoriga XI asrda turklar sulton Mahmud G'aznaviy boshchiligida bostirib kirdi. Hindistonga hamla qilishdan oldin g'aznaviylar Yaqin Sharq va O'rta Osiyoni Qoshg'argacha zabt qilgan edi. Mana shu paytdan hindlarni islomga kiritish jarayoni boshlanadi. 1206-yili Sulton Muhammad G'uriyning sarkardasi Qutbitdin Oybek Dehlini egallaydi.

XIII asrda musulmon davlati Dehli sultonligi tashkil topdi. Bu yerdagi musulmonlarning katta qismi O'rta Osiyodan edi. Albatta ular o'zi bilan birga madaniyati, tili, rasm-rusumi va urf-odatini olib kelgan. Ular Bobur hamlasiga qadar 350 yil Hindistonda hukmronlik qilganlar.

Beto'xtov urushlar, isyonlar va chet el bosqinlariga qaramay, Hind daryosi havzasidagi Laho'r, Mo'lton, Peshovar, Tatta kabi yirik shaharlar muhim iqtisodiy va madaniy markazga aylanib, bir qator mamlakatlar bilan savdo munosabatlarini rivojlantirishda katta

ahamiyatga ega bo'lgan. Ularning bu mavqei boburiylar davlati davrida ham saqlangan.

1525-yilda Farg'ona hukmdori Z.M. Bobur hind diyorini zabt etadi. O'z-o'zidan ma'lumki, mahalliy aholi bilan bosqinchilar bir-biri bilan kundalik turmush, har kungi ehtiyojlar sababli muloqotda bo'lganlar va ayni shu omil tufayli mamlakatda so'zlashilgan og'zaki hindiy tiliga bosqinchilar tilining ta'siri katta edi, bu holat urdu tilining kelib chiqishiga sabab bo'lgan. Urdu "o'rda" so'zidan kelib chiqqan bo'lib, *armiya, qo'shin to'plangan joy* ma'nosini bildirgan¹.

1707-yilda shoh Avrangzeb vafotidan so'ng Hind daryosi havzasi eron, afg'on va mahalliy zamindorlarning kurash maydoniga aylandi. XVIII asr o'rtalarida hozirgi Pokiston hududi – afg'on shohi Ahmadshoh Durroney tasarrufiga o'tdi. XVIII asrning 60-yillarida Panjobda bir nechta sultonlik vujudga keldi, maharaja Ranjit Singh (1799-1839-yillarda hukmronlik qilgan) ularni yagona davlatga birlashtirdi.

Qadim yunon olimlarining guvohlik berishicha, hind diyoridan tovarlar Ovrupoga Amudaryo orqali Kaspiy dengizigacha, undan to Qora dengizgacha olib borilgan. Shubhasiz, hind tojirlari Amudaryo bo'yida yashagan aholi bilan savdo-sotiq qilgan, muloqotda bo'lgan.

Endi mamlakatning o'zida musulmon hukmronligi davrida bu aloqalar keyingi rivojlanish pallasiga kiradi. Bu hududda movarounnahrlik tojirlarni ham ko'rish mumkin edi. Juda ko'plari shu yerning o'zida qolib ketgan.

Boburiylar saltanatining inqirozga yuz tutishi, ichki urushlar, eron va afg'on hukmdorlarining bostirib kirishlari ingliz mustamlakachilarining bosqinchilik rejaları amalga oshishiga qo'l keldi. Ular 1843-yil Sindni, 1845-1849-yillarda Panjobni, 1854-yilda Balujiston va Sharqiy Pushtun qabila sultonliklarini bosib oldi.

¹ مسعود حسین خاں، اردو زبان، تاریخ، تشکیل، تقدیر، خطبہ پروفیسر ایسے ریش (علی گڑھ: شعبہ لسانیات، علی گڑھ مسلم یونیورسٹی،

Hindistonni zabt etgan musulmon doiralariining rasmiy tili forsiy bo'lgan. Mahalliy tillar bilan forsiyning eng ko'p to'qnash bo'lgan joylari bozorlar, harbiy lagerlar bo'lgan.

Urdu tili leksik qatlamida ko'proq musulmon hukmron doiralariining boshqaruvi, siyosiy tizimi bilan bog'liq atamalar, hindlarga islomning tatbiq qilinishi bilan bog'liq atamalar, harbiy ishlar bilan bog'liq so'zlar, savdo-tijorat bilan bog'liq leksika, bundan tashqari kiyim-kechak, uy jihozlarini anglatuvchi so'zlar va fors tili orqali turkiy so'zlar ham kirib keldi.

XVI asrdan yevropaliklarning Hindistonga bostirib kirishi natijasida urdu tiliga fransuz va ingliz so'zlari ham kirib kela boshladi. O'zlashmalar asosan ilmiy-texnikaviy, ijtimoiy-iqtisodiy sohalar, sanoat, jamiyat hayotining siyosiy-madaniy jabhalari bilan bog'liq.

ILOVA
SANOQ SONLAR

1	۱	11	۱۱	21	۲۱	31	۳۱	41	۴۱
<i>ek</i>	گیاہ	<i>giya:rah</i>	ایکس	<i>ikki:s</i>	ایکتس	<i>ikti:s</i>	ایکتس	<i>ikta:li:s</i>	ایکتس
2	۲	12	۱۲	22	۲۲	32	۳۲	42	۴۲
<i>do</i>	دو	<i>ba:rah</i>	دو	<i>ba:yi:s</i>	دو	<i>batti:s</i>	دو	<i>baya:li:s</i>	دو
3	۳	13	۱۳	23	۲۳	33	۳۳	43	۴۳
<i>ti:n</i>	تین	<i>terah</i>	تین	<i>taⁿi:s</i>	تین	<i>taⁿNti:s</i>	تین	<i>taⁿNta:li:s</i>	تین
4	۴	14	۱۴	24	۲۴	34	۳۴	44	۴۴
<i>cha:r</i>	چار	<i>cha^odah</i>	چار	<i>cha^obi:s</i>	چار	<i>cha^oNti:s</i>	چار	<i>cha^oNta:li:s</i>	چار
5	۵	15	۱۵	25	۲۵	35	۳۵	45	۴۵
<i>pa:Neh</i>	پانچ	<i>pandrah</i>	پانچ	<i>pachchi:s</i>	پانچ	<i>paⁿNti:s</i>	پانچ	<i>paⁿNta:li:s</i>	پانچ
6	۶	16	۱۶	26	۲۶	36	۳۶	46	۴۶
<i>chhe</i>	چھ	<i>solah</i>	چھ	<i>chⁿabbi:s</i>	چھ	<i>chⁿatti:s</i>	چھ	<i>chⁿiya:li:s</i>	چھ
7	۷	17	۱۷	27	۲۷	37	۳۷	47	۴۷
<i>sa:t</i>	سات	<i>satrah</i>	سات	<i>satta:yi:s</i>	سات	<i>saⁿNti:s</i>	سات	<i>saⁿNta:li:s</i>	سات
8	۸	18	۱۸	28	۲۸	38	۳۸	48	۴۸
<i>a:tⁿ</i>	آٹھ	<i>aTⁿa:rah</i>	آٹھ	<i>aTⁿa:yi:s</i>	آٹھ	<i>aRti:s</i>	آٹھ	<i>aRta:li:s</i>	آٹھ
9	۹	19	۱۹	29	۲۹	39	۳۹	49	۴۹
<i>na^o</i>	نو	<i>unni:s</i>	نو	<i>unti:s</i>	نو	<i>unta:li:s</i>	نو	<i>uncha:s</i>	نو
10	۱۰	20	۲۰	30	۳۰	40	۴۰	50	۵۰
<i>das</i>	دس	<i>bi:s</i>	دس	<i>ti:s</i>	دس	<i>cha:li:s</i>	دس	<i>pacha:s</i>	دس

51	۵۱	61	۶۱	71	۷۱	81	۸۱	91	۹۱
ika:van	ika:si:	iksaT ^h	ikhattar	ika:si:	ika:Nve	اکاوان	اکاسی	اکانے	اکانے
52	۵۲	62	۶۲	72	۷۲	82	۸۲	92	۹۲
ba:van	ba:saT ^h	bahattar	baya:si:	ba:Nve	بانے	باوان	بایاسی	بانے	بانے
53	۵۳	63	۶۳	73	۷۳	83	۸۳	93	۹۳
trepan	tresat ^h	tihattar	tira:si:	tira:Nve	ترانے	ترپان	تراسی	ترانے	ترانے
54	۵۴	64	۶۴	74	۷۴	84	۸۴	94	۹۴
cha ^o van	cha ^o saT ^h	cha ^o hattar	cha ^o ra:si:	cha ^o ra:Nve	چرانے	چوان	چوراسی	چرانے	چرانے
55	۵۵	65	۶۵	75	۷۵	85	۸۵	95	۹۵
pachpan	pa ^o NsaT ^h	pachhattar	pacha:si:	pacha:Nve	پکانے	پچپان	پکاسی	پکانے	پکانے
56	۵۶	66	۶۶	76	۷۶	86	۸۶	96	۹۶
ch ^h appan	ch ^h iya:saT ^h	ch ^h ihattar	ch ^h iya:si:	ch ^h ia:Nve	چیانے	چھپان	چھیاسی	چیانے	چیانے
57	۵۷	67	۶۷	77	۷۷	87	۸۷	97	۹۷
satta:van	sarsaT ^h	sathattar	satta:si:	sata:Nve	سانے	ساتوان	ساتسی	سانے	سانے
58	۵۸	68	۶۸	78	۷۸	88	۸۸	98	۹۸
aT ^h a:van	aRsaT ^h	aT ^h attar	aT ^h a:si:	aT ^h a:Nve	اتھانے	اٹھوان	اٹھاسی	اتھانے	اتھانے
59	۵۹	69	۶۹	79	۷۹	89	۸۹	99	۹۹
unsaT ^h	unhattar	una:si:	una:Nve	nina:Nve	نانے	انسانے	اناسی	نانے	نانے
60	۶۰	70	۷۰	80	۸۰	90	۹۰	100	۱۰۰
sa:T ^h	sattar	assi:	navve	sao	سوانے	ساتھ	ساتر	اسی	انے

GLOSSARIY¹

Fonetika (علم تلفظ) – (yun. phonetike – "tovushga oid" < phone – tovush) tilshunoslikning nutq tovushlarining hosil bo'lish usullarini va akustik xususiyatlarini; bo'g'in, nutqning pauza bilan ajraluvchi qismlari va shakllarini o'rganuvchi bo'limi.

Unli tovushlar (مصوت) – og'iz bo'shlig'ida hech qanday to'siqqa uchramay hosil bo'ladigan, tarkibi ovozdan iborat (shovqin deyarli ishtirok etmaydigan) tovush.

Undosh tovushlar (محصوت) – og'iz boshlig'ida turli to'siqlarga uchrab paydo bo'ladigan, tarkibi faqat shovqindan yoki ovoz va shovqindan iborat tovush.

Diftong (مركب مصوت) – (yun. di(s) photongos "ikki ovoz"). Bir bo'g'in tarkibida keluvchi ikki tovushdan tarkib topgan unli.

Serebral tovush (هاكوسى مصوت) – ikkinchi nomi kakuminal bo'lib, talaffuz qilinganda tanglayning yuqori qismiga til uchi ko'tarilib tegadi.

Nafas undosh tovushlar (هاكاز مصوت) – muqobil undosh tovushga bo'g'izli h tovishi sezilar-sezilmas qo'shib talaffuz qilinadi.

Urg'u (تاكيد) – turli fonetik vositalar orqali bo'g'in yoki so'zni ajratish, shu ajratishga xos kuchli talaffuz.

Morfologiya (صرف) – (yun. morphe – shakl+logos – ta'limot) so'z shakllari haqidagi grammatik ta'limot.

Jins (جنس) – so'z sinflashtiruvchi kategoriya bo'lib, muayyan grammatik shaklga ko'ra jins ikki guruhga ajraladi: muzakkar va

¹ Glossariy A.Hojiyevning "Tilshunoslik nerminalarining izohli lug'ati" (Toshkent, 2002 y.) asosida tuzildi.

muannas. Ammo so'zlarning o'z biologik jins shakli mavjudligini ta'kidlash joizdir.

To'g'ri shakl (bosh kelishik) (حالت اسمی) – o'zbek tilidagi bosh kelishikning grammatik shakliga to'g'ri keladi.

Vositali kelishik (ضمنی حالت) – urdu tilida o'zbek tilidan farqli ravishda, maxsus kelishik qo'shimchasi yo'q. Gapda so'zlar posleloglar orqali bog'lanadi. Otning poslelog bilan birikmasi vositali kelishikni hosil qiladi. Poslelog o'zi boshqarib kelayotgan so'zdan so'ng qo'yiladi.

Murojaat kelishigi (مراآتئی حالت) – nutq qaratilgan shaxsga nisbatan ishlatiladi.

Olmosh (ضمیر) – ot, sifat, son kabi so'zlar o'rnida qo'llaniluvchi, predmet, belgi, miqdorga ishora qiluvchi so'zlar turkumi.

Kishilik olmoshi (ضمیر شخصی) – shaxs bildiruvchi olmoshlar bo'lib, shaxs va son ko'rsatkichiga ega.

Sintaksis (سج) – (*yun.* syntaxis – tuzish) grammatikaning o'zaro bog'lanishli nutq qurilishini o'rganuvchi bo'limi bo'lib, so'z turkumlarining nutqdagi vazifalari haqidagi ta'limotdir.

Bog'lovchi (حرف عطف) – qo'shma gap tarkibidagi gaplarni, shuningdek, uyushiq bo'laklar qismlarini bir-biriga bog'lash va shu yo'l bilan ular orasidagi turli munosabatlarni ifodalash uchun xizmat qiluvchi yordamchi so'z.

Gap (جمله) – til qonunlari asosida grammatik va ohang jihatdan shakllangan, fikrni ifodalash uchun xizmat qiladigan nutq birligi.

Ega (مبتدا) – ikki tarkibli gaplarda fikrning kimga, nimaga qarashli ekanini anglatuvchi belgisi kesim tomonidan aniqlanadigan, grammatik jihatdan mutlaq hokim vaziyatga ega bo'lgan bosh bo'lak.

Kesim (جزء) – gapda predikatsiya ifodalab keluvchi bosh bo‘lak. Ilkki tarkibli gaplarda ega bilan ifodalangan shaxs, predmet, hodisaning belgisini tasdiq yoki inkor yo‘li bilan anglatuvchi bosh bo‘lak. Kesimlar ifoda materialiga ko‘ra ot-kesim va fe‘l-kesim, tuzilishiga ko‘ra soda kesim va murakkb kesim turlariga bo‘linadi.

Aniqlovchi (صفت) – narsa-buyumni ifodalaydigan so‘zga tobelanib, uning belgisini anglatadigan ikkinchi darajali bo‘lak; atributiv birikmaning tobe komponenti.

To‘ldiruvchi (مفعول) – o‘z hokim so‘ziga boshqaruv yo‘li bilan bog‘lanib, bu so‘z anglatgan harakat, predmet, belgiga nisbatan ob‘yekt bo‘lib keladigan bo‘lak.

Hol (ظرف) – ish-harakatning qay tarzda bajarilishini, uning bajarilish sababini, maqsadini, o‘rni, payti va shu kabi belgilarini bildiradigan ikkinchi darajali bo‘lak.

Ko‘rsatish olmoshi (ضمير اشاره) – shaxs, predmet, belgi va h.k larni ko‘rsatishni, ta’kidlashni bildiruvchi olmoshlar.

Noaniq olmosh (ضمير غير معينه) – predmet, belgi kabilar haqida noaniq tasavvur anglatuvchi, ularga taxminli ishora qiluvchi olmoshlar.

Sifat (صفت) – predmet belgisini bildiruvchi so‘zlar turkumi. Grammatikada belgi so‘zi keng tushuncha bo‘lib, u rang, ta‘m, hajm, xususiyat va shu kabilarni bildiradi.

Asliy sifatlar (صفت اصلي) – predmet belgisini bevosita, boshqa predmetga nisbat qilmagan holda ifodalaydigan sifatlar.

Fe‘l (فعل) – harakat bildiruvchi so‘zlar turkumi. Grammatikada harakat juda keng tushunchaga ega bo‘lib, u yugurmoq, sakramoq,

uxlamoq, yig'lamoq, sevmok, o'ylamoq, tinchimoq va shu kabi fe'llar bildiradigan harakat hodisalarni nazarda tutadi.

Fe'l asosi (فعل ماضی) – infinitivdan to'qoshimchasi olib tashlansa, fe'lning asosi qoladi. Masalan: کرتا → کر، لکھتا → لکھ. Fe'l asosi ko'pgina fe'l shakllarini yasashda xizmat qiladi.

O'timli fe'llar (فعل متعدي) – harakatning vositasiz to'ldiruvchi ifodalaydigan predmetga yo'nalishni bildiradigan fe'l.

O'timsiz fe'llar (فعل لازم) – vositasiz to'ldiruvchini boshqara olmaydigan fe'l.

Oddiy hozirgi zamon (فعل حال) – oddiy hozirgi zamon asosiy fe'lning sodda notugal sifatdoshiga bo'lgan fe'lining hozirgi zamon sodda shakllarini qo'shish bilan yasaladi. Oddiy hozirgi zamon, odatda, doimiy, muntazam holda bo'lib turuvchi ish-harakatni bildiradi.

Kuchaytiruvchi yuklama (حرف تاکیدی) – o'zi aloqador bo'lgan gap bo'lagi ma'nosiga diqqatni tortish uchun, uni kuchaytirish uchun qo'llanadigan yuklamalar.

Sanoq sonlar (عدد مقدری) – predmetning sanog'ini bildiruvchi miqdor sonlar.

Tartib sonlar (عدد ترتیبی) – predmetning sanoq jihatdan tartibini bildiruvchi sonlar.

Jamlovchi sonlar (عدد جمع) – predmet miqdorini jamlash yo'li bilan bildiruvchi son.

12 **Oddiy o'tgan zamon (فعل ماضى)** – oddiy o'tgan zamon fe'li yetakchi fe'lining sodda notugal sifatdoshiga va fe'lining o'tgan zamon sodda shakllarini qo'shish bilan yasaladi.

13 **Ravishdosh (فعل معطوف)** – fe'ning ravishga xos vazifaga xoslangan, harakatning belgisini ko'rsatuvchi funksional shakli. Ravishdoshlar harakatning belgisini turli jihatdan, masalan payt nuqtayi nazaridan, holat, maqsad nuqtai nazaridan va hokazolarni aniqlab keladi.

14 **Poslelog (حرف ربط)** – gapda hokim va tobe bo'laklar o'rtasidagi turli munosabatlarni ifodalovchi yordamchi so'z turkumlaridan biri.

15 **Frazeologik birlik (مستقل عبارة)** – tuzilishiga ko'ra so'z birikmasiga, gapga teng, semantik jihatdan bir butun, umumlashgan ma'no anglatadigan, nutq jarayonida yaratilmay, nutqqa tayyor holda kiritiladigan lug'aviy birlik. Turg'un birikmalarning obrazli, ko'chma ma'noga ega turi.

MUNDARIJA

URDU TILI TARIXI

3

Kirish. Fonetika va yozuv

- 1-dars** Urdu tili tovushlari. Qisqa va cho'ziq unililar. Sof unililarning talaffuzi. Qisqa unililar. Urdu tilida "A" unlisining fonetik xususiyati, uning reduksiyaga uchrashi (qisqarib ketishi) va tushib qolishi. Undoshlar. Yozuv qoidalari. ا ب پ ت ث ث harflari. A: cho'ziq unlisi . 7
- 2-dars** خ ح ج ج harflari 15
- 3-dars** د ذ ر ز ژ ژ harflari 19
- 4-dars** س ش ص ض harflari 23
- 5-dars** ط ظ ط غ harflari 26
- 6-dars** ف ق ک گ harflari. So'zdagi urg'u. 29
- 7-dars** ل م harflari. E'roblar. 33
- 8-dars** ن ن harflari, burunlashgan unililar. N tovushining assimilyatsiyasi 36
- 9-dars** و harfi 40
- 10-dars** ه harfi. Nafasli undoshllar 43
- 11-dars** ی harflari. Sanoq sonlar. Tinish belgilar 48

- 12-dars** Urdu tili alifbosi va uning o'ziga xos xususiyatlari.
Qo'sh undosh tovushlar 53

Asosiy qism. Grammatika

- 13-dars** Kishilik olmoshlari. Ko'rsatish olmoshlari. "ہونا"
"bo'lmoq" fe'lining hozirgi zamon sodda shakli. "لوگ"
ko'plik ko'rsatkichi. Inkor gap. Savol va javob. Sodda
gapda so'z tartibi. 61

- 14-dars** Otlarning jinsi. Ko'plik sonining yasalishi. Sifat.
سوال اور جواب matni. 70

- 15-dars** Fe'l. Masdar. Buyruq mayli. Chaqiriq kelishigi.
Ravishdosh. اردو کی کلاس میں matni. 83

- 16-dars** Qaratqich kelishigi. Qaratqich olmoshlar.
Aniqlovchiga qo'yiladigan umumiy va maxsus
savollar. کیا va کونسا savollari. O'zbek va urduda
aniqlovchining ifodalanishi va uning tarjmasi. Bir
necha aniqlovchining ketma-ket kelish tartibi.
ہماری کلاس کا کمرہ matni. 99

- 17-dars** Tartib sonlar. Tartib sonlarning vositali kelishik
shakllari. Hurmat-ehtiramni ifodalash.
(۳، ۲، ۱) ملاقات matni. 110

- 18-dars** Notugal sifatdosh. Oddiy hozirgi zamon. ہونا fe'lining
hozirgi zamon sodda va murakkab shakllari. ہونا va رہتا
fe'llarining qo'llanilishi. میں اردو پڑھتا ہوں matni. 127

- 19-dars** Otlarning kelishigi. Posleloglar. Birlamchi va ikkilamchi posleloglar. Otlarning vositali asosi. Asosiy posleloglar tavsifi. Sifat, ad'yektiv olmoshlar va qaratqich kelishigining to'g'ri va vositali shakllari. Ko'rsatish olmoshlarining vositali shakllari. To'g'ri to'ldiruvchining shakllari. **کینڈر** va **موسم** matnlari. 140
- 20-dars** Sifat darajalari. Aniq sifat darajalarining ifodalanishi. Sifatning qiyosiy darajasi. **ی** suffiksi vositasida ot va sifatning yasalishi. **شہر کراچی** matni. 162
- 21-dars** Infinitivning fe'lga va otga xos belgilari. Infinitiv bilan shaxs nomini qo'llanishi. Murakkab fellar. **میرا روز کا کام** matni. 176
- 22-dars** Ravishlar. Aniqlovchi va hol ravishlar. Sodda, qo'shma va murakkab ravishlar. Oddiy va murakkab posleloglar. Ikkilamchi, oddiy posleloglarning turlari. Murakkab posleloglarning turlari. **ہمارا قلیٹ** matni. 185
- 23-dars** Olmoshlar va ularning turlari. Kishilik olmoshlarining kelishiklarda turlanishi. **کیا** va **کون** so'roq olmoshlari. **کیا** va **کون** substantiv olmoshlar sifatida. **کیا** va **کون** ad'yektiv olmoshlar sifatida. Qaratqich posleloglar. Posleloglar. Tartib sonlarning vositali kelishik shakllari. **کنگور (۱)** matni. 200
- 24-dars** Noaniq olmoshlar. **کون** olmoshining kelishikda turlanishi. Oddiy, qo'shma va murakkab olmoshlar. **۱۱۱** morfemali sifatdosh. **کنگور (۲)** matni. 219

- 25-dars Ravish va adverbial (ravishlashgan) olmoshlarning kelishiklarda turlanishi. Ravishlarning vositali shakliga teng keladigan murakkab posleloglar. **ہمارا مکان** matni. 240
- 26-dars Oddiy kelasi zamon. Payt ergash gapli qo'shma gaplar. Shart ergash gapli qo'shma gaplar. **میرے گل کا پتہ کرام** matni. 249
- 27-dars **ہو** fe'lining o'tgan zamon sodda shakli. O'tgan oddiy zamon. **رشید اور اس کی دادی** matni. 261
- 28-dars Tugal sifatdosh. O'tgan tugallangan zamon. O'timli va o'timsiz fe'llar. Oddiy (sub'yektli) va ergativ konstruksiyalar. Bir necha kesimning bitta ega bilan moslashuvi. Olmoshlarning ergativ kelishigi. **ہر** bog'lovchi ergash gapli qo'shma gaplar. **ہندو کی ہوشیاری** matni. 268
- 29-dars Murakkab ot fe'llar. Ot + fe'l tarkibli frazeologik birikmalar. **نمک کا تھیلا** matni. 284
- 30-dars Murakkab intensiv fe'llar. Intensiv fe'llarning umumiy ma'nosi. Ko'makchi fe'llarning o'ziga xos xususiyatlari. **روشنی** matni. 299
- 31-dars **ہانا ، پینا ، چٹا ، اشنا** fe'llari bilan yasalgan murakkab intensiv fe'llar. Murakkab potensial fe'llar. **بھینس ، گھوڑا اور انسان** matni. 312
- 32-dars Yuklamalar. Kuchaytirish yuklamalari. Olmoshlarning kuchaytirma shakllari. O'xshatish yuklamalari. **دلی** matni. 318

URDUCHA-O'ZBEKCHA LUG'AT	326
O'ZBEKCHA-URDUCHA LUG'AT	378
SANOQ SONLAR	407
GLOSSARIY	409